

ЕР ФОНДИНИНГ ТОИФАЛАРИ ВА ЕР ТУРЛАРИ БЎЙИЧА ТАҚСИМЛАНИШИ

Атакулов Тўхтамурод Умарович

Мустақил тадқиқотчи, қ.х.ф.н.

Шаропов Рамзиддин Нажмиддинович

“Ўздаверлойиҳа” ДИЛИ, қ.х.ф.ф.д, (PhD)

Республикамизда ер ҳисоби давлат ер ҳисобининг мазмуни ва талабларини ҳисобга олган ҳолда тузилади [Бабажанов А.Р. “Ер кадастри” Тошкент, ТИМИ, 2011 й. 254 б.]. У ўз таркибига тармоқ ишлаб чиқариши бўйича давлат ер ҳисоби учун зарур бўлган барча маълумотларни, шунингдек аниқ бир тармоқ масалаларини ҳал қилиш учун зарур бўлган ўзига хос маълумотларни олади. Шунинг учун туман (шаҳар)да олиб бориладиган ер майдонларининг тармоқ ҳисобини юритиш тартибини ўрнатишда ушбу масалалар ер майдонларининг давлат ҳисобини амалга ошириш функцияси юкланган ваколатли органлар билан келишилган бўлиши керак.

Ер майдонларининг мавжуд ҳолати, ҳисоби ва улардан фойдаланиш бўйича ҳисоб-китоб ишлари юқори сифатли картографик материаллар асосида олиб борилади. Туман (шаҳар)даги ер фондининг барча тоифалари маъмурий-ҳудудий бирликлар бўйича ҳисоб қилинади [Бабажанов А.Р. “Ер кадастри” Тошкент, ТИМИ, 2011 й. 254 б.]. Ер ҳисобини юритиш мамлакат бўйича ва туман (шаҳар) миқёсида ягона услубият асосида ўтказилади. Бу эса, ўз навбатида, ҳисобга олинadиган ер фондининг тоифалари ва республиканинг алоҳида минтақалари бўйича маълумотларнинг таққосланишини таъминлайди. Шу мақсадларда ер майдонларини ягона тартибда таснифлаш, ер ҳисоби бўйича маълумотларни олиш, қайта ишлаш ва уларни тизимли тарзда гуруҳлашнинг ягона шакллари қўлланилади.

Ўзбекистон Республикасида ер фонди ерлардан фойдаланишнинг белгиланган асосий мақсадига кўра 8 та тоифага бўлинади ҳамда унинг таркибида асосий ер турлари қуйидагилардан иборат [1.18; 102-б.]:

1. Қишлоқ хўжалиги ерлари (экин ерлар, дарахтзорлар, бўз ерлар, пичанзор ва яйловлар).
2. Томорқа ерлари.
3. Боғдорчилик-узумчилик уюшмалари ерлари.
4. Мелиоратив ҳолатини яхшилаш босқичидаги ерлар.
5. Ўрмонлар.
6. Бошқа ерлар.

Ер фонди таркибининг динамикаси (2019-2024 йиллар оралиғида)

2.2.1-жадвалда келтирилган.

2.2.1-жадвал

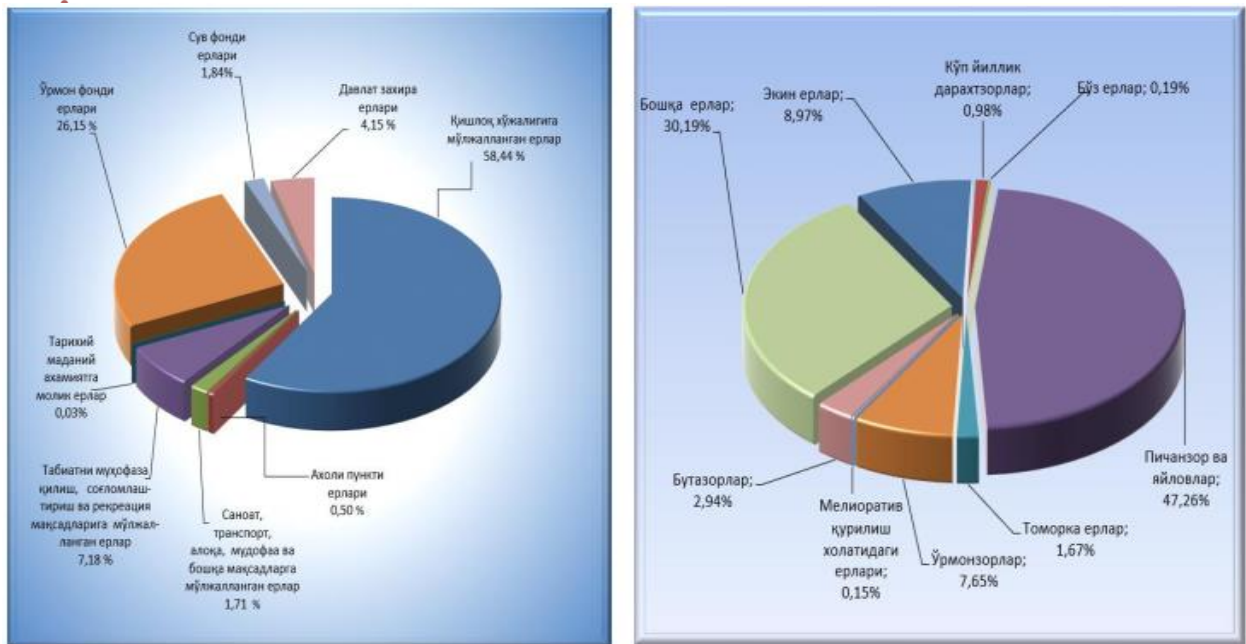
Ер фонди таркибининг динамикаси (2019-2024 йиллар)

(минг га ҳисобида)

Г/р	Ер турлари	2019 йил 1 январь ҳолатига	2020 йил 1 январь ҳолатига	2021 йил 1 январь ҳолатига	2022 йил 1 январь ҳолатига	2023 йил 1 январь ҳолатига	2024 йил 1 январь ҳолатига	2019 й.01.01 2024 й.01.01 фарқи +/-
1	Қишлоқ хўжалик ер турлари	25601	25639	25766,0	25777,2	25769,0	25748,6	+147,6
	шу жумладан, сўғориладигани	3729,2	3732	3730,1	3731,5	3730,5	3737,4	+8,2
	-экин ерлар	4019,8	4033,5	4022,9	4016,1	4028,5	4028,6	+8,8
	шу жумладан, сўғориладигани	3262,2	3259,9	3252,1	3247,9	3242,1	3245,1	-17,1
	- дарахтзорлар,	398	403,8	415,2	421,4	438,5	445,3	+47,3
	шу жумладан, сўғориладигани	376,3	380,5	386,5	390,0	394,8	401,0	+24,7
	-бўз ерлар	80,7	83,7	83,6	86,6	86,6	84,3	+3,6
	шу жумладан, сўғориладигани	47,7	48,7	48,6	51,6	51,6	49,3	+1,6
	-пичанзор ва ййтовлар	21102,5	21118	21244,3	21253,1	21215,4	21190,4	+87,9
	шу жумладан, сўғориладигани	43,0	42,9	42,9	42,0	42,0	42,0	-1,0
2	Томорка ерлар	697,4	726	732,3	738,9	741,1	741,2	+43,8
	шу жумладан, сўғориладигани	516,6	537,9	542,2	545,8	545,8	545,3	+28,7
3	Урмонзор ва бутазорлар	3595,2	3588,9	3589,6	3589,3	4751,6	4753,3	+1158,1
	шу жумладан, сўғориладигани	54,4	52,9	53,2	53,1	53,6	53,6	-0,8
4	Боғдорчилик- узумчилик ва сабзавотчилик уюшмалари ерлари	7,3	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	-0,1
	шу жумладан, сўғориладигани	6,4	6,2	6,2	6,2	6,2	6,2	-0,2
5	Мелиоратив қурилиш ҳолатидаги ерлар	71,9	68,9	68,8	68,9	68,4	68,3	-3,6
6	Бошка ерлар	14919,6	14862,4	14728,5	14710,9	13555,1	13573,8	-1345,8
	Жами ерлар	44892,4	44892,4	44892,4	44892,4	44892,4	44892,4	-
	шу жумладан, сўғориладигани	4306,6	4329,0	4331,7	4336,1	4336,1	4342,5	+35,9

**Изоҳ: Даверсводезкадастр қўмитаси маълумотлари, 2015-2020 йиллар маълумоти муаллиф томонидан қайта шиланган.*

Қуйидаги расмларда ер фонди тоифалари, шунингдек ер турларининг мамлакат умумий майдонга нисбатан солиштирилган диаграмма кўринишида тасвирланмоқда (2.2.1-расм).

2.2.1-расм. Ер турларининг мамлакат умумий майдонга нисбатан солиштирилган диаграммаси.

Ер фондининг тоифалари ва турлари бўйича ердан фойдаланувчиларнинг (барча ҳуқуқ турлари бўйича) ер ҳисобини юритиш услубиятини такомиллаштириш, маъмурий-ҳудудий бирликлар кесимида ер майдонларининг тўлиқ, тўғри ва шаффоф ҳисобини юритиш асосида Республикамиз қишлоқ хўжалиги ерларидан самарали ва оқилона фойдаланишга эришилади.

Мелиоратив ҳолати ёмон ерлар табиий ёки инсон фаолияти натижасида ёмонлашиб, қишлоқ хўжалиги ва бошқа турдаги ерлар учун жиддий муаммолар келтириб чиқаради. Ернинг деградацияга учраши ҳосилдорликни пасайтиради, табиий ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини камайтиради ва турли соҳаларда иқтисодий фаолиятга салбий таъсир кўрсатади. Бундай ерлар қуйидаги йўналишларда турли тоифадаги ерларга салбий таъсир кўрсатади:

Қишлоқ хўжалиги ерлари: Ерларнинг шўрланиши, ботқоқланиши ёки эрозияга учраши деҳқончилик фаолиятини қийинлаштиради. Масалан, шўрланган ерлар ўсимликлар учун зарарли бўлган тузлар билан тўлиб, уларнинг ўсиши ва ҳосилдорлигини пасайтиради. Ботқоқланган ерлар эса қишлоқ хўжалиги ишлари учун қийинчилик туғдиради, бу эса ҳосилдорликнинг камайишига сабаб бўлади. Эрозияга учраган ерлар унумдор юза қатламини йўқотиб, деҳқончилик учун яроқсиз бўлиб қолиши мумкин.

Чорвачилик ерлари: Чўлланиш ёки сувсизлик каби омиллар чорвачилик ерларининг ҳам ҳолатига салбий таъсир кўрсатади. Бу ҳудудларда ўсимликлар етишмовчилиги туфайли чорвани боқиш

қийинлашади, бу эса чорвачиликда самарадорликни камайтиради. Мелиоратив ҳолати ёмон бўлган ерларда чорва учун етарли озуқа етишмаслиги асосий муаммолардан биридир.

Ўрмонлар ва табиий ҳудудлар: Мелиоратив ҳолати ёмонлашган ерлар ўрмонзорларда ҳам биоҳаётга салбий таъсир қилади. Сув баланси бузилиши, шўрланиш ёки сув ресурсларининг йўқолиши ўрмонларнинг сақланишига халақит беради ва биологик хилма-хилликнинг йўқолишига сабаб бўлади.

Саноат ва инфратузилма ерлари: Мелиоратив ҳолати ёмон ерларда саноат ва инфратузилмаларни қуриш ҳам мураккаблашади. Ботқоқланган ёки сувнинг оқмаслиги туфайли ерларда иншоотлар қуриш қийин бўлади ва бу инвестицияларнинг самарадорлигини пасайтиради. Ернинг ёмон ҳолати қурилиш жараёнини қийинлаштириши ва харажатларни ошириши мумкин.

Сув ресурслари ҳудудлари: Ернинг шўрланиши ва ботқоқланиши сув ресурсларига ҳам салбий таъсир қилади. Сув омборлари ёки ирригация тизимлари ёмон ҳолатдаги ерларда самарали ишламаслиги мумкин, бу эса сув таъминоти ва бошқарувини мураккаблаштиради. (<http://www.agro.uz>) .

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Кадастр агентлиги давлат кадастрлари палатасининг Миллий ҳисоботи. - Тошкент, 2019-2024. - 87 б.
2. Сафаров Э.Й., Мусаев И.М., Абдурахимов Ҳ.А - Геоахборот тизими ва технологиялари (Ўқув қўлланма). – Тошкент, 2008.
2. Тошпўлатов С. А. Исломов Ў.П. Инамов А.Н. Пардабоев А.П. Замонавий геодезик асбоблар Дарслик Тошкент-2022.
3. Никишов, В. М. О методике построения областных сельскохозяйственных карт [Текст] / В. М. Никишов //сб. статей по картографии. – М.: Геодезиздат, 1958. – Вып.10.
4. 3. Ormsby, Napoleon, Burke, Groessi, Bowden. GIS, spatial analysis and modeling // ESRI Press,380 New York Street, Redlands, California 92373-8100. 2010 у.
5. 4. Reddy, C.S. and Roy, Arijit (2007). Assessment of three decades of vegetation dynamics in mangroves of Godavari delta, India using multitemporal satellite data and GIS. Research Journal of Environmental Science, 2(2), 108–115-p.